

cundum diversitatem obiectorum fit diversificatio operationum, unde sol amplius illuminat crystallum, quam illuminet lapidem, vel lignum ¹ ». Monente autem Aquinate, effectus diversi, qui ab unica facultate operandi producantur, ad unicum eius obiectum formale revocantur: « Contingit, quod per unam suam virtutem res aliqua potest inducere diversos effectus, sicut ignis per suum calorem liquefacit, et coagulat, et mollificat, et indurat, et comburit, et denigrat ² ».

L. ANIMA EST SPECIES SPECIERUM, SEU FORMA FORMARUM. Hoc de anima humana enunciat, tum quia prae caeteris animarum speciebus eminent; tum quia est forma formarum intelligibilium, scilicet *receptive*, siquidem in se recipere potest species intelligibiles omnium rerum. Quare anima dicitur esse « quodammodo omnia per assimilationem ad omnia ³ », atque huiusmodi est *ratione possibilitatis et suscipientis* ⁴; siquidem « intellectus agens non est actu plene respectu omnium, quia non est plene agens, et ideo indiget iuvare a cognoscibili ad hoc, quod fiat in actu ⁵ ».

LI. APPETITUS EST RATIONE CARENTIAE. « Appetitus, ait s. Thomas, proprie est rei nondum habitae ⁶ ». Proprie quidem, nam si appetitus fastidium excludat, atque solam affectus intensionem significet, etiam illud, quod perfecte habetur, desiderari dicitur. Hoc modo de Angelis, qui perfecte Deum cognoscunt, et delectantur in Ipso, dicitur quod desiderant Eum cognoscere ⁷.

LII. A SENSU DISTRIBUTIVO AD COLLECTIVUM NON VALET ILLATIO. Scilicet a partibus seorsum sumtis ad totum non valet consecutio. Quod quidem verum est, si agatur de praedicatis accidentalibus, non autem si de praedicatis es-

¹ S. Bon., *In lib. III Sent.*, Dist. XXIX, a. 1, q. 1 ad arg.

² *Qq. dispp.*, *De Pot.*, q. VII, a. 1 ad 1.

³ S. Bon., *In lib. I Sent.*, Dist. III, p. 1, a. 1, q. 1 ad arg.

⁴ *In lib. I Sent.*, Dist. XIX, p. 1, dub. 8.

⁵ *In lib. II Sent.*, Dist. VII, p. 1, a. 1, q. 3 ad arg.

⁶ *In lib. I Sent.*, Dist. XLV, q. I, a. 1 ad 1. « Bonum expectatum gignit cupiditatem »; s. Ioann. Damasc., *De Fide Orth.*, lib. II, c. 12. « Omne, quod desiderium nostrum fugit, cupiditatem exercet »; s. Greg. Nazianz., *Orat.* XVI.

⁷ *I Petr.*, c. I, v. 12.

sentialibus, quae naturam, et essentiam attingunt. Valet enim ista illatio: quilibet lapis est ens corporeum; ergo tota lapidum moles est corporea. Pariter: Quilibet homo est rationalis; ergo tota hominum collectio est rationalis. Ratio est, quia praedicata accidentalia et quantitativa partibus conveniunt praecise, ut partes sunt, seu quatenus *distributive* sumuntur, et seorsim a se invicem spectantur; unde nihil mirum, si ab illis ita spectatis ad totum ipsum consecutio non sit legitima; e contrario, praedicata essentialia conveniunt et partibus, et toti, sive *distributive*, sive *collective* sumantur.

B

DISTINCTIONES

I. BONUM ENTITATIVE—BONUM NATURALITER—BONUM MORALITER. *Bonum entitativum*, seu *in genere entis* dicitur quidquid, prout actu habet *esse*, spectatur. Hinc huiusmodi bonum *transcendentale* etiam appellatur, quia cuilibet generi entium convenit; nam cum absolute melius sit *esse*, quam *non esse*, hoc ipso quod ens est, habet aliquam perfectionem, per quam est appetibile, ac proinde est bonum, siquidem bonum est ipsum ens, prout ad appetitum refertur. Hanc ob rationem bonum et ens dicuntur esse idem secundum rem, vel *bonum et ens converti*, vel *bonum esse passionem entis*. *Bonum naturaliter* vel huiusmodi est *simpliciter*, et dicitur quidquid habet *plenitudinem essendi sibi convenientem*, seu in quo nihil eorum desideratur, quae ad eius naturae integritatem requiruntur; vel *secundum quid*, et dicitur illud, cui deest aliquid *ad plenitudinem essendi debitum*; e. g., homo caecus est naturaliter bonus *secundum quid*, siquidem habet *de bonitate quod vivit, et malum est ei, quod caret visu*¹. Denique bonitas moralis, vel *in genere moris* spectat ad actiones libere institutas secundum regulas rectae rationis.

II. BONUM HONESTUM—UTILE—DELECTABILE. *Bonum honestum* est quod appetitur per se, nempe propter conve-

¹ Vid. s. Thom., *1^a 2^{ae}*, q. XVIII, a. 1 c.

nientiam, quam habet, cum ratione, e. g., virtus. Bonum *utile* est quod appetitur, prout est medium ad alterum bonum adipiscendum, e. g., cibus respectu vitae. Id autem, « quod terminat motum appetitus, ut quies in re desiderata, est delectatio ¹ ». Iam 1° bonum, quod secundum se honestum est, ad aliud referri potest, e. g., virtus ad felicitatem: quocirca honestum potest rationem utilitatis participare. 2° Honestum est naturaliter homini delectabile; siquidem honestum, seu « quod est secundum rationem ordinatum, est naturaliter conveniens homini; unumquodque autem naturaliter delectatur in suo convenienti; et ideo honestum est naturaliter homini delectabile ». E contrario, « non omne delectabile est honestum, quia potest etiam aliquod conveniens esse secundum sensum, et non secundum rationem, sed hoc delectabile est praeter hominis rationem, quae perficit naturam ipsius ² ».

III. BONUM IN OMNI GENERE—BONUM IN ALIQUO GENERE. *Bonum in omni genere* est illud, in quo sicut *esse*, ita et bonitas est ipsa eius essentia, ac proinde quidquid entitatis, et bonitatis esse potest, in ipso absque ullo limite invenitur. Eiusmodi est solus Deus, qui propterea *summum bonum*, vel *bonus per essentiam* appellatur. *Bonum in aliquo genere* dicitur de creaturis, quarum unaquaeque tantum bonitatis habet, quantum genus, quo continetur, exoptulat. Hinc creaturae vocantur *bonae per participationem*, quia bonitas non est ipsa earum essentia, sed illam participant a Deo, tamquam *principio effectivo, exemplari, et finali* totius bonitatis ².

IV. BONUM RELATIVE—BONUM ABSOLUTE. 1° Dicitur aliquid *absolute* bonum, prout in seipso spectatur. Hinc vides bonum absolutum hoc loco non intelligi illud, quod omnibus modis est bonum, sed illud, quod est bonum,

¹ I, q. V, a. 6 c. « Honestum dicitur, quod propter seipsum appetendum est; utile autem quod ad aliud aliquid referendum est »; S. Aug., *Qq. octoginta tres*, q. XXX.

² 1^a 2^{ae}, q. CXLV, a. 3 c.

³ I, q. VI, a. 4 c. « Aliud, aiebat s. Augustinus, .. bonum, quod summe ac per se bonum est, et non participatione alicuius boni, sed propria natura et essentia; aliud quod participando bonum et habendo; habet autem de illo summo bono ut bonum sit, in se tamen manente illo, nihilque amittente »; *De mor. Man.*, lib. II, c. 4, n. 6.

prout consideratur secundum suam naturam ¹. Dicitur autem aliquid *relative* bonum, prout ordinem habet ad illos, quos perficit, et a quibus appetitur. Exinde colligitur aliquid in se absolute bonum posse uni esse bonum, alteri malum, puta medicina est noxia homini sano, congrua aegro. Ita etiam divitiae sunt aliquid absolute bonum, sed tamen relatae ad homines, qui eis possunt bene vel male uti, possunt esse bonae, vel malae ². 2° Actiones humanae habent bonitatem *absolutam*, prout sunt actiones, quia « quantum habent de actione et entitate, tantum habent de bonitate ³ »; *relativam*, prout considerantur obiectum, adiuncta, et finis, a quibus earum bonitas pendet.

V. BONUM SUBIECTIVUM—BONUM OBIECTIVUM. *Bonum subiectivum* est illud, quod intrinsecus homini inhaerere potest ⁴. *Bonum obiectivum* est illud, circa quod facultates hominis versari possunt. Hinc summum bonum hominis *objective* est infinitum, siquidem, cum voluntatis obiectum sit bonum universale, ipsa ad illud bonum ferri potest, in quo ratio boni perfectius reperitur, scilicet in Deum: *subiective* autem est aliquid finitum, quia nihil infinitum homini inhaerere potest; ac proinde Deus non nisi finito modo potest ab homine possideri.

VI. BONUM TRANSUMPTIVE—BONUM PROPRIE. *Proprie bonum* dicitur quod vere bonum est et perfectum: Dicitur autem aliquid bonum *transumptive*, secundum quamdam similitudinem, eo quod est in malitia perfectum, sicut dicitur bonus latro, vel perfectus latro. Hoc sensu prudentia quandoque ponitur pro *astutia*, secundum illud Luc. c. XVI, v. 8: *Filii huius saeculi prudentiores filiis lucis sunt* ⁵.

VII. BONUM VERUM — BONUM APPARENS. *Bonum verum* dicitur quod in se tale est. *Bonum apparens*, quod, cum in se malum sit, apprehenditur tamen uti bonum, e. g., vindicta. Hinc bonum *verum* habet ordinem ad principale bonum, quod est ultimus finis. Bonum autem *apparens* *abducit a finali bono* ⁶. Ex his intelligitur bonum inten-

¹ Vid. p. 45.—² 2^a 2^{ae}, q. LVIII, a. 10 ad 2.

³ 1^a 2^{ae}, q. XVIII, a. 4 c.—⁴ 1^a 2^{ae}, q. II, a. 8 ad 3.

⁵ Vid. s. Thom., 2^a 2^{ae}, q. XCII, a. 1 ad 1.

⁶ *Ibid.*, q. XXIII, a. 7 c.

tum a natura esse semper bonum verum, quia opus naturae dirigitur in finem suum ab intelligentia non errante; quocirca appetitus naturalis semper respicit bonum verum. E contrario, agens voluntarium dirigitur a ratione, in cuius iudiciis error permisceri potest, ac proinde potest iudicare uti bonum, id quod reipsa malum est¹.

B

EFFATA

I. BONA NON SUNT FACIENDA, UT VENIANT MALA. Huius explicatio perspicue traditur a s. Thoma iis verbis: « Si illud ut teneatur causaliter, est omnino verum; peccaret enim si quis ea intentione aliquem ad intrandam religionem induceret, ut apostataret. Si vero illud ut teneatur consecutive, sic ab omnibus bonis esset abstinendum, quia vix sunt aliqua humana bona, ex quibus occasionaliter non possent sequi aliqua mala . . . Tunc autem solum aliquod bonum esset praetermittendum propter consequens malum, quando malum consequens esset multo maius, quam bonum, et ut frequentius accideret² ».

II. BONITAS ESSENTIALIS REI MELIOR ESSE NON POTEST; ACCIDENTALIS VERO SIC. Bonitas essentialis unius rei melior, quam bonitas alterius rei esse potest; naturas enim rerum alias aliis perfectiores esse non repugnat. Quocirca *effatum* de bonitate essentiali cuiusque rei intelligendum est. Nempe si bonitas, quae ad alicuius rei essentiam spectat, puta, esse praeditum ratione in homine, melior esse posset, non amplius illa res, sed alia prorsus diversae speciei existeret; sicut si quaternario numero alia unitas adderetur, alius numerus, non quaternarius existeret. Idem de bonitate accidentali intelligi nequit, quippe quae est extra essentiam rei³.

Ex hoc effato infertur 1° Deum unicuique rei maiorem bonitatem accidentalem conferre potuisse; 2° quoad bo-

¹ « Quisquis appetit quod appetendum non erat, tametsi id non appeteret, nisi ei videretur bonum, errat tamen »; S. Aug., *De lib. arb.*, lib. II, c. 9, n. 26.

² *Quodlib.* III, a. XI ad 5.—³ Vid. s. Thom., I, q. XXV, a. 6 c.

nitatem essentialem, Deum qualibet re creata meliorem aliam rem facere potuisse; non tamen ut haec, vel illa res maioris sit bonitatis⁴.

III. BONUM ADDITUM BONO FACIT MAIUS. Intelligendum est, prout quodlibet bonum per participationem ex additione alterius fit melius; e. g., si quid calidum alii calido addatur, fit magis calidum. At bonum per essentiam ex additione boni per participationem non fit melius, siquidem bonitas huius in bonitate illius continetur: « Quando unum illorum bonorum est improportionatum ad aliud, tunc non addit, ut faciat illud melius⁵ ». Quocirca Deus, qui est ipsa essentia bonitatis, ex nullius boni creati additione fit magis bonus⁶. Et sane « tota ratio omnium bonorum est in Deo; unde et Ipse dicitur omne bonum; unde non potest sibi fieri additio alicuius boni, quod in Ipso non sit⁷ ». In *moralibus* autem bonum additum bono facit maius bonum, dummodo, quemadmodum monuit s. Bonaventura, illa additio fiat, « salvo ordine; cum enim bonitas necessario ponat ordinem, si additio boni ad bonum tollat ordinem, bonum non auget, sed potius perimit ». Qua ratione ostenditur vi huius axiomatis illud minime consequi, voluntatem eo meliorem esse, quo plures sibi praestituit bonos fines principales. Nam « pluralitas finium principalium ordinem non servat, quia secundum rectum ordinem status debet esse in uno, et unicuique debet esse ultimum; hinc est quod pluralitas finium principalium bonitatem voluntatis non auget, sed potius ipsam voluntatem depravat, quia dum vult placere uni, displicet alteri, et dum vult assequi unum, perdit reliquum⁸ ».

⁴ Vid. *In lib. I Sent.*, Dist. XLIV, q. I, a. 1 sol.

⁵ S. Bonav., *In lib. III Sent.*, Dist. IX, dub. 3.

⁶ S. Thom. 1^a 2^{ae}, q. XXXIV, a. 3 ad 2.

⁷ *In lib. III Sent.*, Dist. VI, q. II, a. 3 ad 1. « Porro, cum perfectio Dei in eo sit, quod idem ipsum est, propterea non auget Eum id, quod alterius est. Et quemadmodum unitati id nihil confert ad perfectionem eius, quod principium sit numeri; nam etiamsi principium non esset, perfecta tamen esset, et, cum principium eius facta sit, non aucta tamen est; sic Deus quoque ante creationem perfectus erat, et post creationem auctus non est »; S. Iustin., *Quaest. et Resp. ad Orthod.*, q. CXIII.

⁸ *In lib. II Sent.*, Dist. XXXVIII, a. 1, q. 3 ad arg.

IV. BONUM COMMUNE MELIUS EST BONO PRIVATO. Ratio est, quia bonum particulare ordinatur in bonum commune, sicut in finem, siquidem « esse partis est propter esse totius, unde et bonum gentis est divinius, quam bonum unius hominis ¹ ». Iam hoc effatum intelligendum est, quatenus bonum commune, et privatum ad idem spectant genus, secus enim fieri potest, ut bonum privatum sit melius secundum genus suum, e. g., « virginitas Deo dicata praefertur foecunditati carnali ² ».

V. BONUM QUANTO COMMUNIUS, TANTO DIVINIUS. Hoc effatum « veritatem habet de communi secundum participationem unius et eiusdem rei secundum numerum. Quod enim est communius isto modo, est divinius; sicut divina Natura est communis omnibus, in quantum omnes ipsam secundum aliquam similitudinem participant. Non autem habet veritatem de communi secundum praedicationem; quomodo bonum corporis est communius, quam bonum spirituale hominis ³ ». Hac ratione cavillatio illa dissolvitur, qua felicitatem hominis in bono corporeo, potius quam in spirituali sitam esse ita arguitur: *Bonum, quo communius, eo divinius. Ergo si bonum corporis est communius, quam quodcumque aliud bonum spirituale hominis, sequitur quod sit divinius; et sic magis in ipso consistit felicitas, quam in bono spirituali ⁴ —*.

VI. BONUM CUIUSLIBET CREATURAE CONSISTIT IN MODO, SPECIE, ET ORDINE. Hoc effatum oritur ex eo, quod bonum fundamentum habet in perfectione; siquidem bonum dicitur ens, prout est appetibile, appetibile autem non nisi, quod perfectum est, esse potest. Porro, quoniam rei perfectae nihil deest eorum, quae ad eius integritatem requiruntur, necesse est ut ipsa habeat propriam formam, per quam est, nec non ea, quae formam antecedant, vel consequantur oportet. Iam illud, quod formae constitutionem antecedit, est determinatio, seu mensura principiorum, ex quibus efficitur; nam res creata quidquid recipit, secundum naturam suam, hoc

¹ *Contr. Gent.*, lib. III, c. 17, n. 5.

² ²a ²ae, q. CLII, a. 4 ad 4.

³ Vid. Ferrariens., *In lib. III Contr. Gent.*, c. 32.

⁴ Vid. s. Thom., *In lib. IV Sent.*, Dist. XLIX, q. I, a. 1, sol. 1 ad 3.

est naturae suae *commensuratum* recipit. Huiusmodi commensuratio significatur per *modum*, siquidem *mensura*, aiente s. Augustino, *omni rei modum praefigit* ¹. Ipsa forma est *species*, quia per formam unumquodque in sua specie constituitur. Denique illud, quod formam consequitur, est inclinatio in aliquid sibi conveniens, et ad illam pertinet *ordo*. Itaque bonum eo ipso, quod in perfectione fundamentum habet, consistit in *modo*, *specie*, et *ordine* ². Dicitur autem *bonum cuiuslibet creaturae*, quia, ut s. Thomas advertit, « habere modum, speciem, et ordinem pertinet ad rationem boni causati; sed bonum in Deo est sicut in causa; unde ad eum pertinet imponere aliis modum, speciem, et ordinem ³ ».

VII. BONUM EST DIFFUSIVUM SUI. Idest ad rationem boni pertinet, ut se cum aliis communicet, eodem modo, quo ad rationem finis pertinet movere ⁴. Id patet ex naturali inclinatione, qua res in se mutuo agunt, et alias sibi assimilare nituntur, ita ut cum non possint suam individuum bonitatem cum aliis communicare, saltem bonitatem eiusdem speciei cum eis participant. Ita ignis in ignem alia corpora convertere nititur. Atque « quanto aliquid invenitur melius, tanto ad remotiora bonitatem suam diffundit ⁵ ». Monente autem s. Bonaventura, « diffusio dupliciter potest esse a bono, aut per modum multiplicationis, sicut calor, vel lumen dicitur se diffundere; aut per modum utilis operationis, per quem modum dicitur bonus homo bonitatem suam diffundere, dum adhuc operatur, et laborat, ut alii bonitatem non ab ipso, sed a Deo suscipiant ⁶ ». Cave tamen, ne ab illo effato inferas Deum, qui est ipsa bonitas, necessario debuisse producere creaturas, in quas bonitatis suae divitias effunderet; « cum enim, apposite inquit Sylvius, dicitur, quod bonum sit sui diffusivum, non significatur, quod actu se debeat aliis communicare, sed quod possit ⁷ »; siquidem exercitium illius communicationis a Dei sapientia et voluntate

¹ *De Gen. ad lit.*, lib. IV, c. 3, n. 7.

² I, q. V, a. 5 c.—³ *Ibid.*, q. VI, a. 1 ad 1.

⁴ Vid. s. Thom., I, q. V, a. 4 ad 2.

⁵ *Contr. Gent.*, lib. III, c. 24.

⁶ *In lib. II Sent.*, Dist. X, a. 11, q. I ad arg.

⁷ I, q. XIX, a. 3.

regitur. Hinc s. Bonaventura: « Bonum summum summe se diffundit; dicendum, quod verum est de diffusione naturali, sed de voluntaria, sive a proposito non est verum. Primo modo est diffusio in propositione Personarum, secundo modo in productione creaturarum ¹ ».

VIII. BONUM EST EX INTEGRA CAUSA, MALUM EX QUOVO DEFECTU. Seu, ut a s. Thoma exponitur ²: *Quilibet singularis defectus caussat malum; bonum autem caussatur ex integra causa*. Etenim « aliqua operatio non perficitur, nisi omnibus causis concurrentibus; impeditur autem operatio, si quodcumque eorum, quae sunt ad operationem necessaria, impeditur ³ ». Sane actio voluntatis morali bonitate non pollet, nisi et eius obiectum, et adiuncta, et finis bona sint; e contrario absolute mala est, cum una tantum ex parte bonitas deest. Hinc idem actus voluntatis non potest simul diversam induere speciem moralitatis, e. g., esse bonus ex obiecto, et malus ex fine: « Cum aliquis vult dare eleemosynam propter inanem gloriam, hic est unus actus voluntatis, et hic actus totus malus est, licet non ab omni eo, quod in eo est, malitiam habeat ⁴ »; item non potest esse malus ex obiecto, et bonus ex fine, ut cum quis furatur ad dandum eleemosynam; malitia enim desumpta ex fine operantis totum actum inficit, et eius bonitatem destruit. Hinc idem s. Thomas: « Sive voluntas sit eius, quod est secundum se malum, et sub ratione boni, sive sit boni sub ratione mali, semper voluntas erit mala ⁵ ». Itaque cum « malum sit omnifarie, et bonum uno modo, non sequitur quod, si defectus alicuius rei (e. g., *bonae intentionis*) sufficit ad faciendum malum, positio eius sufficiat ad faciendum bonum ⁶ ». Quod effectum etiam in naturalibus obtinet. Sic iure dicitur sanus, qui nullo prorsus corporis vitio laborat; contra, insalubris, qui vel unius humoris perturbationem patitur.

Ex hoc effato aliud sequitur, nempe: BONUM DIFFICILIUS CONSTITUITUR, QUAM MALUM. Nam « malum ex pluri-

¹ In lib. I Sent., Dist. XLIV, a. 1, q. 2 ad arg.

² 1^a 2^{ae}, q. XVIII, a. 4 ad 3.

³ In lib. IV Sent., Dist. XLIX, q. III, a. 3 sol. 3 ad 3.

⁴ In lib. II Sent., Dist. XXXVIII, q. I, a. 4 ad 4.

⁵ 1^a 2^{ae}, q. XIX, a. 7 ad 3.

⁶ S. Bonav., In lib. III Sent., Dist. XL, a. 1, q. I ad arg.

bus causis contingere potest, quam bonum; non enim bonum consistit, nisi omnia, quae ad perfectionem rei exiguntur, conveniant; quodcumque autem eorum subtrahatur, ratio mali incidit ¹ ».

IX. BONUM EST NATURALITER PRIUS MALO. Cuius rei ratio est, quia malum est privatio boni. At vero, cum bonum habeat rationem finis, et finis, uti alibi dicemus, sit prior in intentione, posterior in executione, monet s. Thomas bonum hac ratione spectatum esse quidem prius malo in intentione, ita ut, quia bonum quaeritur, ideo malum refugiat; esse tamen posterius in executione, quatenus natura incipit ab imperfectioribus, deinde devenit ad perfectum ².

X. BONUM EST POTENTIUS MALO. Idest, maior bono vis inest, ut illud appetamus, quam malo, ut illud aversemur. Ratio est, tum quia bono nihil mali admisceri potest, cum e contrario in malo aliquid boni inveniatur, tum quia malum non agit nisi in virtute boni. Hinc magis appetitur delectatio, quam tristitia fugiatur ³.

XI. BONUM EST QUOD OMNIA APPETUNT; MALUM ID, QUOD OMNIA FUGIUNT. Sane, solum bonum huiusmodi est, ut appetitui conveniat. Nam nulla res potest sibi adversari, et seipsam destruere, hinc quaelibet res non potest inclinare, nisi in id, quod est sibi consentaneum, seu quamdam similitudinem cum ipsa habeat, ideoque sit quoddam ens; omne autem, quod est, quatenus tale, est bonum. Id ab experientia confirmatur, qua in dies edocemur omnia propendere ad id, quod sibi bonum est, aut saltem bonum apparet ⁴. Iam hoc effatum, ut Aquinas docet, intelligendum est non solum de iis, quae cognitione pollent, ideoque bonum apprehendere valent, sed etiam de iis, quae cognitione carent. Haec enim naturali appetitu tendunt in bonum, quatenus ab aliquo cognoscente moventur in bonum, scilicet ex ordinatione Divini Intellectus eo modo, quo sagitta signum attingit ex directione sagittantis; ipsum autem tendere in bonum est ap-

¹ In lib. II Sent., Dist. XXXV, q. I, a. 3 ad 4.

² 1^a 2^{ae}, q. XXV, a. 2 c.

³ In lib. III Sent., Dist. XXVII, q. I, a. 3 ad 3.

⁴ Contr. Gent., lib. III, c. 3, et 1^a 2^{ae}, q. VIII, a. 1.

petere bonum¹. Porro, eo ipso, quo omnia appetunt bonum, patet et omnia fugere malum: « Sicut unumquodque habet naturalem consonantiam, vel aptitudinem ad id, quod sibi convenit, quae est amor naturalis; ita ad id, quod est repugnans et corruptivum, habet dissonantiam naturalem, quae est odium naturale². Neque contra allatum theorema potest aliquid inferri ex eo, quod illi, qui vitam sibi adimunt, appetunt *non esse*, quod quidem nullam boni rationem habet. Etenim hi appetunt alicuius mali, cui sunt obnoxii, evasionem, quae profecto rationem boni praesefert³.

Circa idem effatum e re est explicare, quomodo intelligendum sit, *omnia appetere primum bonum*. « Omnia, inquit B. Alb. M., appetunt primum bonum, non secundum esse, vel substantiam, sed secundum quod primum bonum ratio est movendi appetitum in omnibus bonis⁴ ». Idest, « bonum hoc vel illud particulare habet quod sit appetibile, in quantum est similitudo primae bonitatis⁵ ». Quocirca, « quia nihil est bonum, nisi in quantum est similitudo et participatio boni summi, ipsum summum bonum quodammodo appetitur in quolibet bono. Et sic potest dici, quod bonum verum est quod omnia appetunt⁶ ».

XII. BONUM ET MALUM SUNT GENERA CONTRARIORUM. Equidem bonum, et malum non sunt proprie genera, cuiuslibet enim generis est aliqua essentia, et natura; malum autem nullam habet formam, seu naturam. Quocirca illud theorema explicandum est hunc in modum: Omnis perfectio ad rationem boni, et omnis privatio et diminutio ad rationem mali pertinent; atqui ex contrariis unum est perfectum, et alterum diminutum, quasi privationem quandam admixtam habens; e. g., album, et calidum perfectionem, frigidum et nigrum imperfectionem et quasi privationem significant; ergo ex contrariis

¹ *Contr. Gent.*, lib. III, c. 16. Vid. p. 18.

² ^{2a} ^{2ae}, q. XXIX, a. 1 c.

³ *In lib. I Ethic.*, lect. 1. Cf s. Aug., *De Civ. Dei*, lib. XI, c. 26 et 27.

⁴ *In lib. I Ethic.*, tract. III, c. 7.

⁵ S. Thom., *Contr. Gent.*, lib. II, c. 24.

⁶ *In lib. I Ethic.*, lect. I.

alterum sub ratione boni videtur comprehendi, alterum ad rationem mali accedere; et ideo bonum, et malum genera contrariorum quodammodo dici possunt¹.

XIII. BONUM ET MALUM SUNT IN REBUS, VERUM ET FALSUM SUNT IN MENTE. Scilicet, verum in adaequatione rei ad intellectum consistit, ita ut, quando res refertur intellectui, sicuti est, rationem veritatis habeat. Quocirca verum, etsi fundetur in re, tamen ex eo, quod ab intellectu cognoscitur, completam habeat rationem veritatis: « Verum est in mente . . . , et unumquodque in tantum dicitur verum, in quantum conformatum est, vel conformabile intellectui ». E contrario bonum non ex eo quod ab anima cognoscitur, sed quatenus est aliquid extra animam, bonitatis rationem habet: « Secundum esse, quod habet in rerum natura . . . , est perfectivum bonum, bonum enim in rebus est² ». Quocirca cognitio veri fit per progressum obiecti ad subiectum, assecutio autem boni per progressum subiecti ab obiectum: « Intellectiva apprehensio est secundum motum a rebus in animam . . . operatio autem appetitus est secundum motum ab anima in res³ ».

XIV. BONUM ET VERUM SE MUTUO INCLUDUNT. Idest, bonum est quoddam verum, ac proinde comprehenditur sub ratione veri universalis, quod est obiectum intellectus. Vicissim, verum est quoddam bonum, et ideo continetur sub universali ratione boni, quod est obiectum voluntatis. Quocirca verum a voluntate sub ratione boni appetitur, et bonum ab intellectu sub ratione veri intelligitur.

XV. BONUM NON EST BONO CONTRARIUM. Idest, quoties bonum habet contrarium, id malum, non bonum est. Iam hoc effatum quoad bona naturalia explicandum est hunc in modum: Si cui subiecto unum contrarium bonum est, et conveniens, alterum malum est, et noxium; puta subiecto, cui convenit, et bonus est calor, frigiditas est mala. Quod si duo contraria secundum se spectentur, potest utrumque esse quoddam bonum naturae, e. g., calidum,

¹ Vid. S. Thom., I, q. XLVIII, a. 1 ad 1, et B. Alb. M., *De Praedicam.*, tract. VII, c. 10.

² *Qq. dispp.*, *De Ver.*, q. XXI, a. 1 c. Vid. etiam, I, q. LXXXII, a. 3 c.

³ *In lib. III Sent.*, Dist. XXVI, q. 1, a. 5 ad 4.

et frigidum, quorum unum est bonum igni, alterum bonum aquae¹. Circa bona moralia autem numquam evenit ut bono sit contrarium bonum, siquidem iustitiae opponitur iniustitia, virtuti vitium. Et sane, bona moralia *derivantur ex convenientia ad aliquid unum, scilicet rationem*². Hinc « bonum unius virtutis non contrariatur bono alterius virtutis³ ». Malo autem aliquando bonum, ut timiditati fortitudo, aliquando malum, ut timiditati temeritas, contrarium est; nam quamvis malum cum malo in ratione mali probe conveniat, tamen sub ratione excessus, et defectus dissident, et pugnant inter se; hinc avaritia opponitur profusioni, nam profusus nimium largitur, avarus parum. Itaque malum malo contrarium esse potest, bono non item, quia, quemadmodum una tantum via scopum attingere licet, sed multis ab aberrare, ita unica et simplex est virtutis ratio, nec umquam secum dissidens, sed multiplex vitiorum, et saepe sibi contraria, vel quia nunc excedimus, nunc deficiamus, vel quia modo ad dexteram, modo ad sinistram perperam currimus: « Nequaquam bono opponitur bonum; cuius causa est, quia bonum est, ut dicit Aristoteles in I *Ethic.*, ex una sola et tota causa, ex causa actus, et actu, et circumstantiis agentis et actus in fine congregata; et ideo bonum est uniforme: uniforme autem conformi non opponitur, nec opponi potest, quia uniforme uniformi convenit, et non potest esse oppositum; et ideo dicit Aristoteles, quod omnia consonantia vera et bona sunt. Falsum autem statim dissonat vero; et malum statim dissonat bono . . . Numquam invenitur bonum bono contrarium, sed conuers est; in eo enim quod bonum est uno modo, et ex tota et sola causa, bonum est indivisibile, et aequalitati proportionale; aequali autem non opponitur aequale, sed inaequale . . . Malo autem aliquando opponitur bonum, et aliquando malum est contrario oppositum malo; egestas enim, cum sit malum in civibus, quia impedit civiles actus; superabundantia, quae impedit actus felicitatis contemplativae, et ideo etiam est malum, est contrarie opposita⁴ ».

¹ 1^a 2^{ae}, q. XXXI, a. 8 ad 1.—² *Ibid.*

³ *Q. dispp.*, De *Virtut.*, q. II, a. 12 ad 12.

⁴ Alb. M., De *Praedicam.*, tract. VII, c. 40.

XVI. BONUM TOTIUS EST BONUM PARTIUM. Nempe totum non potest bene existere, nisi ex partibus sibi consentaneis, seu quae toti congruant. Ita, ut exemplo s. Thomae utamur, « impossibile est quod bonum commune civitatis bene se habeat, nisi cives sint virtuosi, ad minus illi, quibus convenit principari¹ ». Rursus: Quod totum absolute perficit, vel in debita perfectione conservat, perficit, et in perfectione conservat etiam partes. Hinc fit, ut, cum quidvis suam perfectionem appetat, pars appetat perfectionem et bonum totius. Quod laudatus Doctor explicat exemplo manus, *quae exponitur ictui, absque deliberatione, ad conservationem totius corporis*². Exinde infertur « quod ille, qui quaerit bonum commune multitudinis, consequenter etiam proprium bonum quaerit: primo, quia bonum proprium non potest esse sine bono communi vel familiae, vel civitatis, aut regni . . . secundo, quia, cum homo sit pars domus, vel civitatis, oportet quod homo consideret quid sit sibi bonum ex hoc, quod est prudens circa bonum multitudinis. Bona enim dispositio partium accipitur secundum habitudinem ad totum, quia, ut Augustinus dicit in lib. III *Confess.* c. 8, Turpis est omnis pars suo toti non conveniens, vel non congruens³ ».

XVII. BONUM UNIUSCUIUSQUE REI IN QUADAM UNITATE CONSISTIT. Nempe, uti explicatur a s. Thoma, consistit in eo, quod unaquaeque res habet in se unita illa, ex quibus exsurgit eius perfectio⁴: dum e contrario dissolutio uniuscuiusque rei ex defectu ipsius oritur⁵. Inde fit, ut omnia sicut bonum, ita unitatem appetant, atque divisioni pro viribus obsistant⁶.

¹ 1^a 2^{ae}, q. XCII, a. 1 ad 3.

² I, q. LX, a. 5 c.

³ 2^a 2^{ae}, q. XLVII, a. 10 ad 2.

⁴ 1^a 2^{ae}, q. XXXVI, a. 3 c.

⁵ I, q. CIII, a. 3 c.

⁶ « Lapis, ut esset lapis, omnes eius partes, omnisque natura in unum solidata est. Quid arbor, nonne arbor non esset, si una non esset? Quid membra cuiusque animantis ac viscera, et quidquid est eorum, e quibus constat? Certe, si unitatis patiantur divortium, non erit animal »; S. Aug., De *Ord.*, lib. II, c. 48.